

АРХІТЕКТУРА

УДК 72.01:728.11

ТИПОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОГО ЖИТЛОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Шебек Н.М., Костюк О.О.

Київський національний університет будівництва та архітектури

Розглянуто характерні властивості базових типів соціально орієнтованого житлового середовища та визначено їх діапазон прояву в житловому середовищі. Розглянуто приклади формування трьох типів житлового середовища.

Ключові слова: тип, соціально-однорідні групи мешканців, соціально орієнтоване житлове середовище.

Постановка проблеми. В Україні та закордоном все більшої популярності набуває проектування житлового середовища з урахуванням індивідуальних особливостей мешканців. Про це свідчать численні зарубіжні та вітчизняні житлові комплекси, побудовані з урахуванням особливостей професійної діяльності та сфери інтересів, способу життя, культурних та побутових традицій, сімейного положення, вікового складу, характеру поведінки, світогляду майбутніх мешканців. Особливості проектування таких житлових утворень досліджені не достатньо і потребують значних додаткових витрат і зусиль проектувальників. Теоретичні основи соціально орієнтованого підходу до організації житлового середовища лише починають закладатися і потребують подальшого дослідження.

Метою даної статті є визначення і систематизація характерних особливостей житлового середовища, призначеного для представників різних соціально-однорідних груп мешканців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання врахування особливостей соціально-однорідних груп мешканців у проектуванні житлового середовища досліджували: Я. Гейл, І.П. Гнесь, Т.М. Заславець, К.В. Кияненко, А.В. Крашенінников, А.М. Рудницький, З.М. Яргіна та інші науковці. Результати їх дослідження підтверджують гіпотезу про доцільність встановлення зв'язків між типологічними властивостями житлового середовища і особливостями середовищної поведінки мешканців.

У попередній статті авторами були описані базові типи середовищної поведінки мешканців житлового середовища – «топозалежний», «напівтопозалежний», «топонезалежний», які властиві представникам різних соціально-однорідних груп [3]. Побудова соціально орієнтованої типології житлового середовища передбачає зіставлення функціональних, просторових, часових, суспільних, комунікативних, культурних, адаптивних, екологічних проявів середовищної поведінки в трьох діапазонах (найбільшому, середньому чи найменшому) з відповідними властивостями штучного довкілля.

Зокрема, *функціональні властивості житлового середовища* розглянуто з точки зору максимального, середнього та мінімального насичення житлового середовища різними функціональними зонами та з позиції високої, помірної та низької

багатоваріантності використання поліфункціональних просторів, що залежить від часу перебування мешканців (постійного, періодичного та епізодичного) на території забудови та проявляється в універсальності використання певного простору – формування багатофункціональних для кількох видів діяльності чи монофункціональних майданчиків. Даний критерій вказує на необхідність передбачення додаткового простору для творчої діяльності, спілкування та самовдосконалення відповідно до специфічних потреб представників соціально-однорідних груп населення.

Просторові властивості житлового середовища розглянуто з точки зору необмеженої, частково обмеженої та обмеженої проникності границь житлових утворень, яка вказує на ступінь замкненості меж житлового утворення (закритість/відкритість прибудинкової території для представників інших соціальних груп), а також розглядаються з позиції високої, помірної та низької насиченості планувальними зв'язками – просторами (пішохідними та біговими доріжками, майданчиками тощо), які насичують житлове середовище місцями для спілкування, проведення дозвілля та рекреації [4].

Часові властивості житлового середовища проявляються у праві мешканців на володіння житлом протягом століття, довгостроковою орендою чи володіння житлом протягом кількох десятиліть та короткостроковою орендою житла упродовж кількох років; а також, технологічністю житлового середовища, що проявляється у високій (використання системи «розумний будинок», перехід на альтернативні джерела енергії для функціонування житлового будинку тощо), помірній (часткове користування інформаційними технологіями) та низькій (відмова від техніки, перехід до простих технологій, наприклад: приготування їжі у печі) мірі залучення інформаційних технологій.

Суспільні властивості житлового середовища залежать від особливостей взаємодії людини із соціумом, що проявляється у різному співвідношенні спільних та приватних просторів в межах житлових утворень. Виокремлено необмежену (відкрита система обслуговування, розрахована на користування мешканцями житлового утворення та мешканцями сусідньої забудови), частково обмежену (змішана система обслуговування, розрахована на часткове відвідування мешкан-

цями сусідньої забудови), обмежену (закрита система обслуговування, призначена для певної соціальної групи) доступність громадських закладів та прибудинкових територій для інших членів суспільства та максимальний, середній та мінімальний рівень комфорту проживання.

Комунікативні властивості житлового середовища проявляються у максимальному (спільні території для відпочинку та колективної діяльності на території комплексу, відкрита система обслуговування), середньому (спільні території за межами житлового утворення та закритий тип прибудинкового простору для «своїх», використання змішаної системи обслуговування), мінімальному (закрита система обслуговування з обмеженим

доступом на територію забудови сторонніх осіб) створенні умов для контактів між представниками соціально-однорідних груп населення і мешканців прилеглих районів. А також враховується максимальна (розвинена вхідна група, розширений позаквартирний простір житлового будинку), середня (благоустроєний внутрішній двір з включенням елементів для самодіяльності мешканців), мінімальна (у переважанні тихого відпочинку та формування місць для уособлення, призначених для відпочинку однієї або невеликої групи людей) стимуляції міжособових відносин між сусідами у житловому комплексі [4].

Культурні властивості житлового середовища проявляються у ступені наслідування

АСПЕКТИ	ВЛАСТИВОСТІ РІЗНИХ ТИПІВ ЖИТЛОВОГО СЕРЕДОВИЩА	ТИПИ ЖИТЛОВОГО СЕРЕДОВИЩА		
		"ЗАКРИТИЙ" 	"НАПІВ-ЗАКРИТИЙ" 	"ВІДКРИТИЙ"
ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ	РІЗНОМАНІТНІСТЬ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ЗОН В ЖИТЛОВИМУ СЕРЕДОВИЩІ	МАКСИМАЛЬНА	СЕРЕДНЯ	МІНІМАЛЬНА
	БАГАТОВАРІАНТНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНИХ ПРОСТОРІВ	ВИСОКА	ПОМІРНА	НИЗЬКА
ПРОСТОРОВИЙ	ПРОНИКНІСТЬ ГРАНИЦЬ ЖИТЛОВИХ УТВОРЕНЬ	НЕОБМЕЖЕНА	ЧАСТКОВО ОБМЕЖЕНА	ОБМЕЖЕНА
	НАСИЧЕНІСТЬ ПРОСТОРУ ПЛАНУВАЛЬНИМИ ЗВ'ЯЗКАМИ	ВИСОКА	ПОМІРНА	НИЗЬКА
ЧАСОВИЙ	ПРАВО НА ЖИТЛО	ВЛАСНЕ ЖИТЛО	ДОВГОТРИВАЛА АРЕНДА	КОРОТКОТРИВАЛА АРЕНДА
	ТЕХНОЛОГІЧНІСТЬ ЖИТЛОВОГО СЕРЕДОВИЩА	ВИСОКА	ПОМІРНА	НИЗЬКА
СУСПІЛЬНИЙ	ДОСТУПНІСТЬ ДЛЯ ІНШИХ ЧЛЕНІВ СУСПІЛЬСТВА	НЕОБМЕЖЕНА	ЧАСТКОВО ОБМЕЖЕНА	ОБМЕЖЕНА
	РІВЕНЬ КОМФОРТУ	МАКСИМАЛЬНИЙ	СЕРЕДНІЙ	МІНІМАЛЬНИЙ
КОМУНІКАТИВНИЙ	СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ КОНТАКТІВ МІЖ ПРЕДСТАВНИКАМИ СОЦІАЛЬНО-ОДНОРІДНИХ ГРУП І МЕШКАНЦЯМИ ПРИЛЕГЛИХ БУДИНКІВ	МАКСИМАЛЬНА	СЕРЕДНЯ	МІНІМАЛЬНА
	СТИМУЛЯЦІЯ КОНТАКТІВ МІЖ СУСІДАМИ	МАКСИМАЛЬНА	СЕРЕДНЯ	МІНІМАЛЬНА
КУЛЬТУРНИЙ	ТРАДИЦІЙНІСТЬ	МАКСИМАЛЬНА	ПОМІРНА	МІНІМАЛЬНА
АДАПТИВНИЙ	ГНУЧКІСТЬ (ЗДАТНІСТЬ ДО ЗМІН)	МАКСИМАЛЬНА	СЕРЕДНЯ	МІНІМАЛЬНА
ЕКОЛОГІЧНИЙ	ВКЛЮЧЕННЯ ПРИРОДНИХ ФОРМ	МАКСИМАЛЬНА	СЕРЕДНЯ	МІНІМАЛЬНА

Рис. 1. Властивості різних типів соціально орієнтованого житлового середовища

традицій культури народу чи певної родини. Максимальній мірі цієї ознаки притаманне використання стилевих і композиційних прийомів, властивих родинним традиціям, звичаям та цінностям; помірній мірі прояву – застосування матеріалів та технологій відповідно до «тенденцій моди»; мінімальній мірі прояву притаманні новітні технології організації житла, його концептуальність, мінімальна кількість обладнання [2].

Адаптивні властивості житлового середовища проявляються у ступені його гнучкості та здатності підлаштовуватися під мінливі потреби мешканців. Виявлено максимальну (модульні меблі, прозорі перегородки, відкриті поліфункціональні простори), середню (трансформативність та поліфункціональність простору зберігається за умови чітко визначених границь простору – об'єднання кухні-вітальні-столової у випадку наявності власної кімнати) та мінімальну (монофункціональні простори) адаптивність.

Екологічні властивості житлового середовища проявляються у сильній (проектуювання за принципом «місто-сад», безпосередня близькість до природного оточення, розвинута та гарно благоустроєна прибудинкова територія, наявність присадибної ділянки), помірній (близькість до природного оточення у пішохідній доступності, наявності благоустроєної прибудинкової території, використання вазонів при облаштуванні житлової чарунки) та слабкій (тяжіння до жвавої частини міста, байдужість до природного оточення) насиченості житлового середовища природними елементами [1].

Шляхом аналізу властивостей житлового середовища в трьох діапазонах (найбільшому, середньому чи найменшому) виокремлено три базові моделі соціально орієнтованого житлового середовища (рис. 1). Зокрема, «топозалежно-му» типу середовищної поведінки поставлений у відповідність «закритий» тип житлового середовища; «напівтопозалежний» тип середовищної поведінки краще розгортатиметься у «напівзакритому» житловому середовищі, а «топоне залежний» – у «відкритому» типі житлового середовища. Названі типи житлового середовища визнані базовими, оскільки вони акумулюють у собі основні риси сутнісно відмінних різновидів штучного довкілля. Кожен з цих типів може проявлятися в кількох варіаціях, які, у свою чергу, мають відповідати підтипам середовищної поведінки мешканців.

«Закритий» тип житлового середовища характеризується максимальною різноманітністю функціональних зон в житловому середовищі (побутових, виробничих, обслуговуючих, рекреаційних); обмеженою проникністю границь житлових утворень; обмеженою доступністю для інших членів суспільства і відзначається мінімальною зручністю контактів між представниками соціально-однорідних груп населення і мешканцями прилеглих будинків. Це житло зазвичай перебуває у власності мешканців протягом кількох поколінь. Йому властива максимальна традиційність і мінімальна здатність до змін.

Приклад врахування специфічних потреб некорінних народностей, які вимушені тривалий час проживати за межами своєї етнічної батьківщини, представлений у проекті світового центру

лемківської культури з житлом і офісними приміщеннями на вул. Макарівській у м. Києві. «Закритий» тип житлового середовища формується завдяки максимальній різноманітності функціональних зон в житловому середовищі, що проявляється у включенні до житлового комплексу дерев'яної церкви, готелю, бізнес-центру, музею, мистецької школи, бібліотеки, а також школи і дитсадка з поглибленим вивченням лемківської культури. Обмежена проникність границь врахована завдяки розміщенню комплексу на пагорбі, оточеному лісом. Традиційність житлового середовища втілена у відтворенні національних мотивів лемківщини, якій притаманні гострі, стрімкі дахи, похилі площини. Створення умов для контактів між зовнішнім оточенням досягається за рахунок формування громадської площі для проведення фестивалів (рис. 2А).

«Напівзакритий» тип житлового середовища відзначається середньою різноманітністю функціональних зон у житловому середовищі (може не включати виробничу або рекреаційну зони); частково обмеженою проникністю границь житлових утворень; частково обмеженою доступністю для інших членів суспільства і відзначається середньою зручністю контактів між представниками соціально-однорідних груп населення і мешканцями прилеглих будинків. Це житло може як перебувати у власності мешканців, так і зніматися у довготривалу оренду (кілька десятиліть). Йому властива помірна традиційність і середня здатність до змін. Прикладом слугує житловий комплекс «Хімки Груп» у Новогорську розрахований на людей, які люблять активно проводити час, та на зайнятих батьків з дітьми, які хочуть розкрити спортивний талант своїх дітей (рис. 2Б). Житлове середовище «напівзакритого» типу, про що вказують винесення виробничої зони за межі житлового утворення, змішана система обслуговування та частково обмежена проникність границь. У проекті врахована потреба мешканців у систематичному занятті фізичними вправами шляхом організації додаткових бігових доріжок поблизу річки та будівництва спортивних майданчиків з вуличними тренажерами.

«Відкритий» тип житлового середовища характеризується мінімальною різноманітністю функціональних зон в житловому середовищі; необмеженою проникністю границь житлових утворень; необмеженою доступністю для інших членів суспільства; максимальною зручністю контактів між представниками соціально-однорідних груп населення і мешканцями прилеглих будинків. Це житло зазвичай знімається на правах короткотривалої оренди. Йому властива мінімальна традиційність і максимальна здатність до змін.

Врахування середовищної поведінки несімейної молоді, а саме, високий ступінь динамічності переміщень цільової аудиторії за межі житлового утворення та мобільність втілено у конкурсному проекті архітектурного бюро b4 Architects A101 Urban Block Competition Proposal, розміщення якого передбачено в центральній частині міста (рис. 3В). Активний відпочинок забезпечений додатковими зонами для спілкування та розваг, які розміщуються у внутрішньому дворі, на зелених терасах, поряд з ліфтово-сходовими вузлами та на даху. Зону обслуговування вине-

сено на рівень першого поверху, для спільного користування несімейній молоді та мешканцями сусіднього району.

Варіації житлового середовища в межах кожного типу досягаються за рахунок досягнення вищої, середньої чи нижчої міри багатоваріантності.

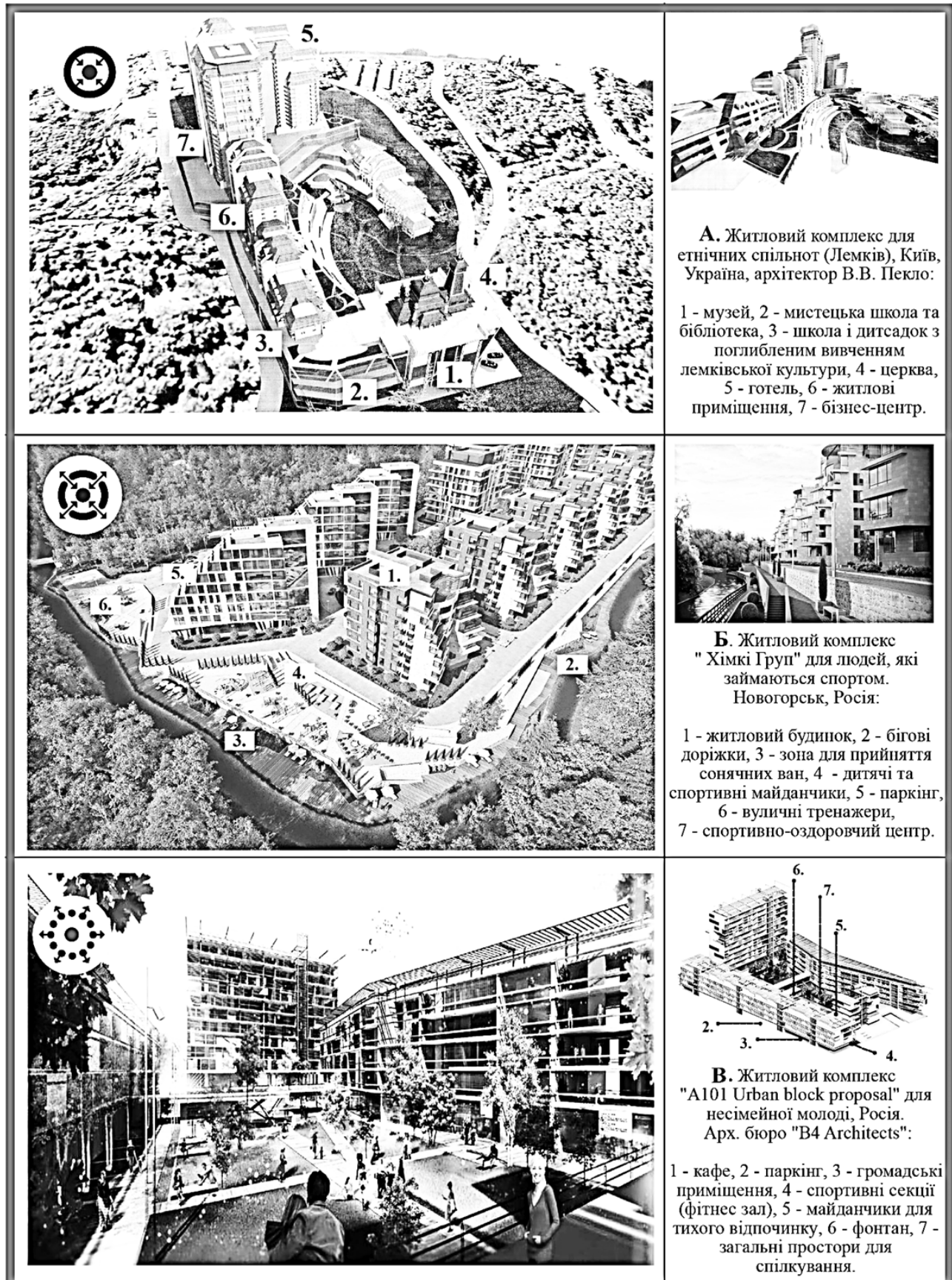

Рис. 2. Дослідження властивостей базових типів житлового середовища («відкритого», «напівзакритого» та «закритого»)

ті використання поліфункціональних просторів; насиченості простору планувальними зв'язками; технологічності житлового середовища; рівня комфортності; стимуляції контактів між сусідами; включення природних форм.

Висновки. Шляхом співвіднесення різновидів середовищної поведінки і властивостей житлового середовища, визначені базові моделі соціально орієнтованого житлового середовища: «закрито-

го», «напіввідкритого» та «відкритого» соціально орієнтованого житлового середовища. Проведене дослідження теоретично обґрунтовує необхідність врахування визначених властивостей житлового середовища, які необхідно враховувати при проектуванні житла для соціально-однорідних груп мешканців і закладає підґрунтя для формування соціально орієнтованого житлових комплексів.

Список літератури:

1. Гнесь І. Багатоквартирне житло. Тенденції еволюції: монографія / І. П. Гнесь. – Л.: Видавництво Львівської Політехніки, 2013. – 552 с.
2. Кияненко К. В. Социальные основы моделирования жилища. Т. 1, 2: дис. на соиск. науч. степени д-ра архитектуры: 18.00.02 / Кияненко Константин Васильевич. – Вологда: Волог. гос. техн. ун-т, 2005. – 470 с.
3. Шебек Н. М. Систематизация особенностей средовищної поведінки соціально-однорідних груп мешканців житлових утворень / Н. М. Шебек, О. О. Костюк // Молодий вчений. – 2015. – № 12. – С. 81-84.
4. Крашенинников А. В. Градостроительное развитие жилой застройки: исследование опыта западных стран / А. В. Крашенинников. – М.: Архитектура-С, 2005. – 112 с. : ил.

Шебек Н.Н., Костюк Е.А.

Киевский национальный университет строительства и архитектуры

ТИПОЛОГИЯ СОЦИАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОЙ СРЕДЫ

Аннотация

Рассмотрены характерные свойства базовых типов социально ориентированного жилой среды и определен их диапазон проявления в жилой среде. Рассмотрено примеры формирования трех типов жилой среды.

Ключевые слова: тип, социально-однородные группы жителей, социально ориентированная жилая среда.

Shebek N.N., Kostiuk O.O.

Kyiv National University of Construction and Architecture

TYOLOGY OF THE SOCIALLY ORIENTED LIVING ENVIRONMENT

Summary

Examined the characteristics of the basic types of socially oriented living environment and determines their range of expression in a residential environment. Examples are considered of forming three types of habitat.

Keywords: type, relatively homogeneous small social group, socially oriented living environment.